

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง สิทธิและบทบาทชุมชนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น ในเขตจังหวัดราชบุรี ครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับสิทธิและบทบาทของชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในระดับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดราชบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบสิทธิและบทบาทของชุมชนในการการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดราชบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เสนอรูปแบบการส่งเสริมสิทธิและบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดราชบุรี

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในจังหวัดราชบุรี จำนวน 10 อำเภอ ได้แก่ เมืองราชบุรี จอมบึง สวนผึ้ง ดำเนินสะดวก บ้านโป่ง บางแพ โทธาราม ปากท่อ วัดเพลง บ้านคา รวม 400 คน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) และใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชน สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว

5.1 สรุปผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในจังหวัดราชบุรี มีจำนวน 387 คน ส่วนใหญ่เพศชาย อายุระหว่าง 18 - 30 ปี สถานภาพสมรสแล้ว มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และมีรายได้ต่อเดือน 10,001 - 20,000 บาท

ความคิดเห็นของประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในจังหวัดราชบุรีเกี่ยวกับสิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น ภาพรวมและทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง อันดับแรกคือ ด้านการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ลำดับต่อมา ได้แก่ ด้านการให้ความช่วยเหลือการปฏิบัติงาน ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารงานท้องถิ่น ด้านการใช้สิทธิร้องเรียน กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ และด้านการส่งเสริมสิทธิและบทบาทของชุมชน ตามลำดับ

ด้านการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ประชาชนส่วนใหญ่ใช้สิทธิในการมีส่วนร่วมวางแผนการบริหารงานบริการสาธารณะ รองลงมาคือ การใช้สิทธิในการกำหนดนโยบายการ

บริหารงานท้องถิ่น การใช้สิทธิในการมีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ และสังคม ส่วนลำดับสุดท้ายคือ ใช้สิทธิในการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับ

ด้านการให้ความช่วยเหลือ การปฏิบัติงาน ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาเสพติด รองลงมาคือ มีส่วนช่วยเหลืองานด้านการศึกษาให้กับชุมชน โดยการเป็นวิทยากรให้ความรู้หรือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีส่วนช่วยเหลือดูแลทรัพยากรธรรมชาติโดยการสอดส่องดูแล ตามลำดับ ส่วนลำดับสุดท้ายคือ มีส่วนช่วยเหลือพัฒนาระบบสาธารณูปโภคโดยการสนับสนุนเครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุอุปกรณ์

ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารงานท้องถิ่น ประชาชนส่วนใหญ่มีการใช้สิทธิในการแสดงออกซึ่งข้อเท็จจริงของข้อมูลที่ได้รับ รองลงมาคือ การใช้สิทธิในการรับฟังแผนการดำเนินงานของท้องถิ่น และการใช้สิทธิในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ส่วนลำดับสุดท้ายคือ การใช้สิทธิเสนอโครงการเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ด้านการใช้สิทธิร้องเรียน กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ประชาชนส่วนใหญ่ใช้สิทธิในการฟ้อง อปท. ต่อศาลปกครองเมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือได้รับการปฏิบัติไม่ถูกต้อง รองลงมาคือ สิทธิการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และสิทธิในการร้องเรียนการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ส่วนลำดับสุดท้ายคือ สิทธิฟ้องร้องให้อปท. รับผิดชอบในทางแพ่งและอาญาให้รับผิดชอบในการกระทำที่สร้างความเสียหายกับชุมชน

ด้านการส่งเสริมสิทธิและบทบาทของชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนส่งเสริมให้มีหน่วยงานประชาสัมพันธ์สิทธิและบทบาทของชุมชน รองลงมาคือ ส่งเสริมการปกป้องสิทธิของตน โดยใช้อำนาจศาลปกครองตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการให้ความรู้กับชุมชนในเรื่องสิทธิและบทบาทของชุมชน ส่วนลำดับสุดท้ายคือ จัดกิจกรรมรณรงค์การใช้ชุมชนได้ใช้สิทธิและบทบาท

ความคิดเห็นของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดราชบุรีเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง อันดับแรกคือ บทบาทในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น ด้านการวางแผนการพัฒนาท้องถิ่น รองลงมาคือ ด้านการใช้สิทธิร้องเรียน กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ด้านการให้ความช่วยเหลือ การปฏิบัติ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารงานท้องถิ่น และลำดับสุดท้ายคือ ด้านการส่งเสริมสิทธิและบทบาทของชุมชน

ด้านการวางแผนการพัฒนาท้องถิ่น ประชาชนส่วนใหญ่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ และสังคม รองลงมา ได้แก่ มีบทบาทในการกำหนดนโยบายการบริหารงานท้องถิ่น และมีบทบาทในการมีส่วนร่วมวางแผนการบริหารงานบริการสาธารณะ ส่วนลำดับสุดท้ายคือมีบทบาทในการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับ

ด้านการให้ความช่วยเหลือ ประชาชนส่วนใหญ่มีบทบาทในการให้ความร่วมมือกับท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาเสพติด ระดับปานกลาง รองลงมา ได้แก่ มีส่วนช่วยเหลือพัฒนาระบบ

สาธารณูปโภคโดยการสนับสนุนเครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุอุปกรณ์ และมีส่วนช่วยเหลือพัฒนาอาชีพให้ประชาชนในท้องถิ่น ส่วนลำดับสุดท้ายคือ มีส่วนช่วยเหลืองานด้านการศึกษาให้กับชุมชน โดยการเป็นวิทยากรให้ความรู้ หรือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารงานท้องถิ่น โดยรวมระดับน้อย ประชาชนส่วนใหญ่มีบทบาทในการรับฟังแผนการดำเนินงานของท้องถิ่น รองลงมาได้แก่ การมีบทบาทในการแสดงออกซึ่งข้อเท็จจริงของข้อมูลที่ได้รับ และการมีบทบาทในการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารของทางราชการ ส่วนลำดับสุดท้ายคือ การมีบทบาทเสนอโครงการเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ด้านการใช้สิทธิร้องเรียน กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ประชาชนส่วนใหญ่มีบทบาทในการฟ้องร้องปกครองส่วนท้องถิ่น ต่อศาลปกครองเมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือได้รับการปฏิบัติไม่ถูกต้อง รองลงมา ได้แก่ บทบาทฟ้องร้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รับผิดชอบในทางแพ่งและอาญาให้รับผิดชอบในการกระทำที่สร้างความเสียหายกับชุมชน และบทบาทการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ส่วนลำดับสุดท้ายคือ บทบาทในการร้องเรียนความเดือดร้อนที่ได้รับ

ด้านการส่งเสริมสิทธิและบทบาทของชุมชนประชาชนส่วนใหญ่มีบทบาทส่งเสริมการปกป้องสิทธิของตนโดยใช้อำนาจศาลปกครองตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รองลงมา ได้แก่ ส่งเสริมให้มีหน่วยงานประชาสัมพันธ์สิทธิและบทบาทของชุมชน และจัดกิจกรรมรณรงค์การใช้ชุมชนได้ใช้สิทธิและบทบาท ส่วนลำดับสุดท้ายคือ การให้ความรู้กับชุมชนในเรื่องสิทธิและบทบาทของชุมชน

สำหรับผลการเปรียบเทียบสิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน มีสิทธิในการบริหารจัดการงานท้องถิ่นแตกต่างกัน

ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกัน ได้แก่ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน มีบทบาทในการบริหารจัดการงานท้องถิ่นแตกต่างกัน

สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิทธิและบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น พอสรุปว่า

1) การวางแผนพัฒนาท้องถิ่น

ควรมีการวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพิจารณาตามขีดความสามารถ ข้อดี ข้อด้อย และแนวทางในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดราชบุรี

2) การให้ความช่วยเหลือการปฏิบัติงานของท้องถิ่น

ควรเสริมสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ดี และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบายและแนวทางในสร้างความรู้ความเข้าใจการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ปฏิบัติตามสิทธิและบทบาทของตนเอง และร่วมกันกำหนดบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

3) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารงานท้องถิ่นเพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการรับรู้

ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการสนับสนุน อำนวยความสะดวก พัฒนาเรียนรู้ในบทบาท/หน้าที่ของประชาชนในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมตามศักยภาพของประชาชน

4) การใช้สิทธิร้องเรียนกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ

ควรส่งเสริมการติดตาม ตรวจสอบ การบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถติดตามความสำเร็จของการบริหารจัดการ และตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน รวบรวม และจัดทำรายงานประจำปี ให้ข้อเสนอแนะความคิดเห็นในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มเติม เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข โดยยึดหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี และเผยแพร่ผลการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดราชบุรี ต่อสาธารณะ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องและประชาชนรับทราบ

5.2 อภิปรายผล

ความคิดเห็นของประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในจังหวัดราชบุรีเกี่ยวกับสิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น ภาพรวมและทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง อันดับแรกคือ ด้านการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ลำดับต่อมา ได้แก่ ด้านการให้ความช่วยเหลือการปฏิบัติงาน ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารงานท้องถิ่น ด้านการใช้สิทธิร้องเรียน กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ และด้านการส่งเสริมสิทธิและบทบาทของชุมชน เป็นเพราะว่า ประชาชนส่วนใหญ่จะมีแนวคิดต่อสิทธิของชุมชนในเรื่องของการอยู่ร่วมกันตามกฎหมายที่ต้องทำหน้าที่สนับสนุนงานบางอย่างกับท้องถิ่นเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น สิทธิที่จะให้การสนับสนุนงานของท้องถิ่นตามกำลังของตน โดยการให้ความช่วยเหลือหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่นทางด้านแรงงาน หรือวัสดุบางอย่างที่สามารถหาได้โดยไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน ดังแนวคิดของ บวรศักดิ์ อุวรรณ โณ (2542,

หน้า 46) และ เสน่ห์ จามริก (2546, หน้า 18) ที่กล่าวว่า สิทธิชุมชน เป็นสิทธิของชุมชนที่จะจัดการใช้ประโยชน์ และทำหน้าที่รักษาทรัพยากรในท้องถิ่นนั้นให้คงอยู่ โดยให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

แต่ด้วยสาเหตุที่ประชาชนในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในสิทธิของชุมชนอย่างแท้จริง เกี่ยวกับสิทธิของชุมชน จึงทำให้ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรมีกิจกรรมที่เสริมสร้างความตระหนักและจิตสำนึกกับชุมชนในการส่งเสริมการรู้จักสิทธิชุมชนกับประชาชนให้มากขึ้น และสร้างความเข้าใจอย่างแท้จริงว่า ชุมชนควรมีสิทธิในด้านใดบ้างและในระดับใด เพื่อให้เกิดความสงบสุขต่อชุมชนนั้นๆ เช่น การสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานในท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องกำหนดสิทธิที่ชุมชนจะได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ดังที่สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555, หน้า 8) กล่าวว่า “สิทธิ” เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้มาด้วยการต่อสู้กับธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน สิทธิ จึงเกิดขึ้นได้ด้วยการเคลื่อนไหวทางสังคมด้วยการต่อกรกับองค์กรต่างๆ และด้วยการเรียกร้องต่อสู้กับอำนาจ “สิทธิชุมชน” ไม่อาจมีขึ้นได้ถ้าไม่มีผู้คนและชุมชนที่ตระหนักถึงคุณค่า และศักดิ์ศรี ของชุมชน ในปัจจุบันสังคมไทยเกิดปัญหากลุ่มประชาชนออกมาเรียกร้องสิทธิกันมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่กินทำกิน และที่อยู่อาศัย

เนื่องจาก สิทธิชุมชน เป็นการแสดงออกของความพยายามในการยอมรับกฎเกณฑ์ในการจัดการทรัพยากรต่างๆ ในชุมชนของผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ซึ่งถือเป็นสิทธิในการถือครองทรัพยากรต่างๆ การจัดการควบคุม หรือสิทธิในการเข้าถึง แทนที่การเน้นถึงสิทธิในความเป็นเจ้าของอย่างเดียวซึ่งถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่ให้ความสำคัญในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีหลักการและลักษณะของสิทธิชุมชนตามความเชื่อในระบบคุณค่า ซึ่งเป็นเพียงความเชื่อแบบเดิม และมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์นั้นๆ ชุมชนจะให้ความสำคัญกับการมองสิทธิชุมชนในเรื่องของอำนาจ มีการใช้ภูมิปัญญาในการสร้างความชอบธรรมไปพร้อมๆ กับการผสมผสานหลักในการจัดการสิทธิในลักษณะที่ทับกันบนพื้นที่เดียวกัน ดังแนวคิดของ ยศ สันตสมบัติ (2548, หน้า 22) กล่าวว่า สิทธิชุมชน หมายถึง “สิทธิร่วม” เหนือทรัพย์สินของชุมชนสมาชิกของชุมชนซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาเท่านั้นจึงจะมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์ สิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน แม้สมาชิกชุมชนจะมี “สิทธิตามธรรมชาติ” ในการใช้ทรัพยากรส่วนรวม แต่ชุมชนก็สามารถออกกฎเกณฑ์เพื่อความเป็นธรรมทางสังคม สิทธิการใช้เพื่อความยั่งยืนของระบบนิเวศน์และเพื่อความอยู่รอดของชุมชนดังนั้นจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชน

ผลการเปรียบเทียบสิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ

สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน มีสิทธิในการบริหารจัดการงานท้องถิ่นแตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ประชาชนยังคำนึงถึงสิทธิที่ตนจะได้รับหรือสิทธิที่ตนจะต้องแสดงออกเพื่อการศึกษาไว้ซึ่งความอยู่รอดของชุมชน และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ดังแนวคิดของไพสิฐ พาณิชย์กุล (2547, หน้า 12) ที่อธิบายถึงหลักการของสิทธิชุมชน ไว้ว่า สิทธิชุมชน เป็นอุดมการณ์ของชุมชนเพื่อความอยู่รอดของชุมชน กระบวนการของสิทธิชุมชนในแต่ละประเภทจะเกิดจากความสัมพันธ์ในพันธะสัญญาที่มีอยู่ในระดับชุมชน บนพื้นฐานของสำนึกและการรับรู้ร่วมกันของชุมชน เป็นกลไกบังคับโดยอาศัยวิธีการของแต่ละชุมชนผ่านความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ที่เป็นความพยายามของแต่ละชุมชนที่จะจัดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนให้สอดคล้องกับการผลิตที่ทุกคนเข้าถึงได้และมีทางเลือก โดยสิทธิของชุมชนหรือบุคคลในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการรักษาและได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของประชาชนในฐานะผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงของการเข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้มีหน้าที่โดยตรง (รัฐ) และโดยอ้อม (ชุมชน) ในการบำรุงรักษา การได้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยได้รับรองสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในเรื่องดังกล่าวรวม 3 ประการคือ 1) สิทธิที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ 2) การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะทำได้ต่อเมื่อได้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และ 3) บุคคลมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยงานของรัฐให้ปฏิบัติหน้าที่ทั้งสอง ประการข้างต้น (มาตรา 56 วรรคสาม) ซึ่งไพสิฐ พาณิชย์กุล (2547) ได้อธิบายถึงยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวสิทธิชุมชน ว่ามีองค์ประกอบสำคัญๆ คือ 1) ระดับวาทกรรม ในการสร้างความหมาย ความรู้ และความชอบธรรมให้แก่แนวคิดสิทธิชุมชน เพื่อให้สังคมยอมรับความหลากหลายของวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของท้องถิ่น ระบบเศรษฐกิจ วิถีชีวิตและการเชื่อมโยงเฉพาะถิ่น 2) ระดับโครงสร้าง ต้องผลักดันให้เกิดกลไก สถาบันในการจัดการทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการจัดการชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม 3) การเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่น ในด้านวัฒนธรรม การฟื้นฟูจิตสำนึก และอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยเฉพาะอำนาจศักดิ์สิทธิ์ มาเชื่อมโยงกับอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง และการพัฒนาเครือข่าย 4) ระดับความเชื่อมโยงกับกระแสภายนอก ภายใต้สถานการณ์ทุนนิยมเสรี เป็นต้น

ทั้งนี้รูปแบบสิทธิของประชาชนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น ที่ประชาชนทั่วไปสามารถทำได้นั้น วรทิพย์ มีมาก และ ชีวินทร์ ฉายาชาวลิต (2547) เสนอรูปแบบสิทธิของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1) การติดตามดูแลและตรวจสอบการให้บริการสาธารณะ การตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้าง ในโครงการต่างๆ และการใช้จ่ายงบประมาณของท้องถิ่นว่าถูกต้องโปร่งใสและเป็นประโยชน์แก่ประชาชนหรือไม่

2) การเข้าไปทำหน้าที่เป็นสมาชิกสภาหรือผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อทำหน้าที่ออกกฎหมายหรือกำหนดนโยบายบริหารท้องถิ่น

3) การไปเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นเพื่อเลือกคนดีมีความรู้เข้าไปทำหน้าที่แทนตน

4) การร่วมกันทำประชาพิจารณ์ในโครงการที่จะมีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น

5) การบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

6) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นและงบประมาณรายจ่ายประจำปี เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงติดตามตรวจสอบแผนพัฒนาท้องถิ่นว่าสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นหรือไม่

7) การใช้สิทธิคัดค้านและต่อต้านการทำงานของท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่นเกี่ยวกับการให้บริการต่างๆ ที่ไม่โปร่งใสและไม่เป็นธรรม

8) การใช้สิทธิของตนในการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เมื่อเห็นว่าบุคคลนั้นไม่สมควรดำรงตำแหน่งอีกต่อไป

9) การใช้สิทธิในการเข้าชื่อร้องขอต่อประธานสภาท้องถิ่นเพื่อให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่น

สำหรับผลการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ บทบาทในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น ด้านการวางแผนการพัฒนาท้องถิ่น บทบาทในด้านการใช้สิทธิร้องเรียน กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ด้านการให้ความช่วยเหลือ การปฏิบัติ บทบาทในด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารงานท้องถิ่น และลำดับสุดท้ายคือ บทบาทในด้านการส่งเสริมสิทธิและบทบาทของชุมชน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า วิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในกลุ่มเป้าหมายมีการปรับเปลี่ยนไป มีภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพ ทำให้บทบาทในการมีส่วนร่วมกับการจัดการงานท้องถิ่นลดน้อยลง เมื่อมีโอกาสก็จะแสดงบทบาทของตนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในสิ่งที่ส่วนรวมจะได้รับ ดังแนวคิดของ เลวินสัน (Levinson, 1971) กล่าวว่า บทบาทเป็นปทัสถานของความมุ่งหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบที่ผูกพันกับตำแหน่งทางสังคมของบุคคล สอดคล้องกับ มาร์วิน และฟิลลิป (Marvin E. Shaw & Phillip R. Costanzo 1982, p. 295) และกรีนสทีน (Greenstein, 1975, p. 24) กล่าวว่า บทบาทเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ในการปฏิบัติของบุคคล เมื่ออยู่ในสถานการณ์เฉพาะทางสังคม บทบาทของบุคคล ได้แก่ บทบาทเฉพาะบุคคล เช่น ความทรงจำที่เปลี่ยนแปลงไป หรือการแสดงออกจากการดำรงตำแหน่ง บทบาทเกี่ยวกับความผูกพันกับสภาพแวดล้อมของผู้แสดงบทบาท และบทบาทการโต้ตอบสิ่ง

รอบตัว และสอดคล้องกับแนวคิดของ ชัยวัฒน์ พรหมสุข (2543, หน้า 6) กล่าวว่า บทบาท เป็นการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพที่สังคมกำหนดไว้

ผลการเปรียบเทียบบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกัน ได้แก่ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน มีบทบาทในการบริหารจัดการงานท้องถิ่น แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะ บทบาทเป็นสิ่งที่กำหนดกฎเกณฑ์ในสังคม โดยการคาดหวังว่าบุคคลในสถานภาพไหนควรจะปฏิบัติอย่างไร และเมื่อมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งหน้าที่บทบาทในสังคมนั้นๆ ก็จะถูกเปลี่ยนไปด้วย ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีบทบาท ที่ใช้สถานภาพหรือตำแหน่ง เพื่อเป็นส่วนประกอบของสังคม ดังแนวคิดของ จารุวรรณ ปฐมพงศ์ (2542, หน้า 22 - 23) กล่าวว่า สถานภาพของบทบาทและบรรทัดฐานมีความสัมพันธ์กันในการจัดระเบียบของสังคม สังคมจะเป็นระเบียบหรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลในสังคมที่มีสถานภาพที่แตกต่างกัน ได้ปฏิบัติตามบทบาทที่บรรทัดฐานกำหนดได้ให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งทำให้คนอื่นที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจและสามารถคาดหวังการกระทำดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ทั้งสถานภาพของบทบาท และบรรทัดฐานของสังคม นอกจากนี้ ปรัชญา เวสารัชช (2542) อธิบายว่า ปัจจัยที่ผลักดันให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและความปลอดภัย 2) แรงผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำชุมชน 3) รางวัลตอบแทน 4) ปัจจัยภายในตัวบุคคล เช่น ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกเกรงใจ ไม่กล้าปฏิเสธผู้อื่นเมื่อถูกชักชวน

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับสิทธิและบทบาทของประชาชนในพื้นที่ ในการมีส่วนร่วมในการจัดการงานตามโครงการต่างๆ ของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น เพื่อนำมากำหนดเป็นรูปแบบการส่งเสริมสิทธิและบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่างๆ พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดราชบุรี เพื่อนำไปสู่การพัฒนาส่งเสริมการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดราชบุรี ได้แก่ 1) วิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) สร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ดี 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) ติดตามตรวจสอบ การบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 5) สรุปผลการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.3 ข้อเสนอแนะ

เพื่อรูปแบบการส่งเสริมสิทธิและบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังกล่าวมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. เชีงนโยบาย ผลการวิจัยครั้งนี้รัฐบาลควรมีนโยบายที่ชัดเจนจะนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชากร

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานของท้องถิ่นตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับกฎหมายกำหนด ปฏิบัติงานเรื่องสิทธิและบทบาทของชุมชนในสถานศึกษา โดยการจัดทำเนื้อหารายวิชาสิทธิหน้าที่และบทบาทของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อส่งเสริมความรู้ให้กับเด็กและเยาวชนเริ่มจากสถานศึกษา ควรจัดองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและบทบาทของประชาชน รวมทั้งการใช้สิทธิและบทบาทที่สอดคล้องและถูกต้องกับกฎหมาย โดยมีจุดมุ่งหมายให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิ หน้าที่และบทบาทของตนเอง

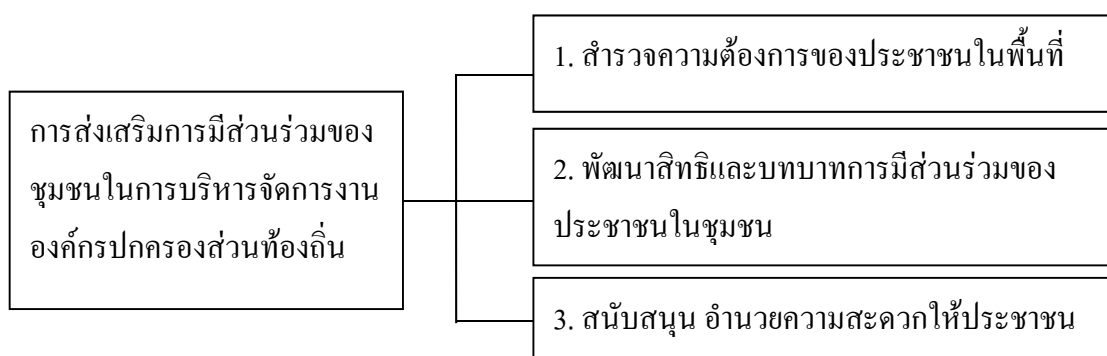
3. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีดังนี้

3.1 สำรวจความต้องการของประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับสิทธิและบทบาทในการบริหารจัดการงานของท้องถิ่น

3.2 พัฒนาสิทธิ/บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ตามศักยภาพของชุมชนนั้นๆ

3.3 สนับสนุน อำนาจความสะดวกให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการเพิ่มช่องทางการสื่อสารให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลโครงการและกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น

4. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิและบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการท้องถิ่นในพื้นที่อื่นๆ

ภาพประกอบที่ 5.1 ขั้นตอนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในขั้นตอนการส่งเสริมสิทธิและบทบาทของชุมชนตามภาพประกอบที่ 5.1 เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีโครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน สิ่งที่ถูกฝ่ายทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในชุมชน ควรจะมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขั้นต่อไป คือ การติดตาม ตรวจสอบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหารจัดการงานท้องถิ่น ดังนี้

1. นำหลักการมาภิบาลมาใช้ในการตรวจสอบติดตาม
2. มีคณะกรรมการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
3. นำผลการประเมินมาทำการตรวจสอบข้อเท็จจริง แล้วจัดทำรายงานผลการประเมิน
4. ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง

การส่งเสริมสิทธิและบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีขั้นตอนที่ชัดเจน เพราะโดยทั่วไปแล้วประชาชนในชุมชนมักจะไม่สนใจงานของท้องถิ่น โดยจะมุ่งแต่ประกอบอาชีพของตนเองเพื่อให้เพียงพอต่อสภาพเศรษฐกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนต้องหาวิธีการเชิญชวนให้ประชาชนทุกกลุ่มทุกอาชีพ มีส่วนช่วยเหลืองานของท้องถิ่น เริ่มจากการสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนมีจิตอาสาที่จะช่วยเหลือส่วนรวม